

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-8>

УДК 339.9+327.8;502/504:551.58

АРКТИЧНИЙ ФРОНТ: ГЕОЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ КИТАЮ І ДАНІЇ

ARCTIC FRONT: GEOECONOMIC CHALLENGES FOR CHINA AND DENMARK

Кикина Ангеліна Богданівна

аспірант,

Ужгородський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1380-6375>**Kykyna Anhelina**

Uzhhorod National University

У статті досліджуються багатогранні виклики, з якими стикаються Китайська Народна Республіка (КНР) і Королівство Данія як ключові зацікавлені сторони в економічному і географічному ландшафті Арктики. Висвітлюються такі ключові питання, як доступ до арктичних ресурсів, територіально-ідеологічні протиріччя, дипломатичні конфлікти, американський фактор, свобода судноплавства, захист навколишнього середовища і регіональна безпека. На основі аналізу вищезазначених складнощів у контексті китайсько-данської полярної взаємодії підкреслюється зростання ролі Заполяр'я на світовій арені та розкривається сучасний наратив складної гео економічної динаміки, що відбувається на Крайній Півночі, а також наслідки для глобальної екологічної стійкості та геополітики.

Ключові слова: Арктика, Китай, Данія, гео економіка, безпекові виклики, американський чинник, кліматичні зміни.

The article thoroughly analyzes many key issues that shape the narrative of the interaction between the People's Republic of China and the Kingdom of Denmark in the strategically important Arctic region. These issues include, but are not limited to, the complex dynamics of polar resource exploitation, territorial disputes, ideological differences, diplomatic intricacies, the influential role of the United States, concerns related to freedom of navigation, environmental imperatives, and the overarching theme of regional security. China's and Denmark's policies on access to Arctic resources reflect a complex interaction between economic interests and geopolitical factors in the context of technological progress, environmental sustainability, and economic viability. The territorial disputes in the Arctic that have been continuing for many years are analyzed in the context of the ideological foundations that contribute to these disputes. The diplomatic component of Sino-Danish relations provides a comprehensive understanding of the unstable balance between cooperation and competition in the region. A special feature of the analysis is the inclusion of the American factor – the role and influence of the United States in polar affairs, in particular, the assessment of how the US position affects the strategic calculations of China and Denmark in the region. In addition, the article discusses freedom of navigation in the Far North, recognizing the strategic importance of unimpeded access to sea routes, including aspects of international law of the sea and the impact of naval forces. Furthermore, the author emphasizes the connection between environmental sustainability and regional security, taking into account the global impact of climate change and environmental degradation in the polar zone. Finally, the article focuses on the fundamental importance of an interdisciplinary approach when analyzing the growing importance of the Arctic in the 21st century. The region's potential for resource exploitation, trade routes, and environmental preservation is not only a matter of national interest, but also has significant implications for global trade and geopolitical dynamics.

Keywords: Arctic, China, Denmark, geoeconomics, security challenges, American factor, climate change.

Постановка проблеми. Зі зменшенням обсягів морського льоду і підвищенням доступності Арктики, регіон стає все більш привабливим для реалізації геостратегічних інтересів багатьох країн світу, і з цим зростає потреба в узгодженому регулюванні та забезпеченні

стабільності. Розуміння проблем у контексті китайсько-данських полярних відносин є життєво важливим для усвідомлення складності арктичної взаємодії та ширших геополітичних і гео економічних наслідків їхніх дій в полярній зоні, що піддається швидким змінам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження нашої наукової праці стали статті вітчизняних і зарубіжних науковців, які вивчали питання конфліктології в Арктиці: Хенлі Дж. [11], Хун Н., Сю Г., Крірі Дж. [5], Троценко Л., Войцехівська Ю., Ши М., Лантейн М., Шиманський П., Соренсен К., МакГвін К., Баттлер М., Гронхольт-Педерсен Дж., Елмер К. та інші. Однак тематика китайсько-данських арктичних суперечностей з акцентом на гео економічній складовій наразі не є повною мірою дослідженою, що актуалізує потребу наукових пошуків у даному напрямку.

Постановка завдання. Оскільки арктичні природні перешкоди продовжують відступати, відкриваючи безпрецедентні економічні можливості, Китай і Данія опинилися на передовій цієї трансформаційної епохи. Ця стаття має на меті висвітлити складну мережу викликів і можливостей, що стоять перед цими країнами в Арктиці, розглядаючи екологічні, економічні та політичні аспекти, які визначатимуть їхню взаємодію на останньому великому кордоні світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В історії розвитку світової економіки з'являються нові фронтірні території, що стають об'єктом підвищеного інтересу країн та корпорацій. В атмосфері зростаючого глобального інтересу до Арктики участь Китаю та Данії в геополітичному підпорядкуванні даного природного амфітеатру набуває все більшого значення. Поряд із тісною співпрацею на шляху освоєння арктичних просторів між країнами виникають певні бар'єри, які несприятливо впливають на формування китайсько-данської полярної солідарності.

Найбільшим викликом залишається суперечка навколо правового статусу Арктики: ціль КНР як позарегіонального гравця – інтернаціоналізувати регіон як спільну спадщину людства для забезпечення свободи судноплавства (насамперед по Північно-Західному проході і Північному морському шляху), польотів, освоєння корисних копалин, рибальства, прокладання підводних кабелів тощо в полярній зоні; мета Данії – відродити секторальний поділ Заполяр'я, що був встановлений у 1920-х рр. і полягав у фактичній «приватизації» Крайньої Півночі п'ятьма арктичними державними акторами (США, Данія, Канада, Норвегія, колишній СРСР), а також збільшити виключну економічну зону навколо Фарерських островів і Гренландії за рахунок приєднання стратегічних спірних територій площею

майже 900 тис. км² – Північного полюса та підводного хребта Ломоносова, що простягається на 1800 км від Новосибірських островів до Канадського арктичного архіпелагу й Гренландії та на який претендують Королівство Данія, Росія та Канада.

Додаткове напруження викликають китайські інфраструктурні ініціативи подвійного призначення. Діяльність Піднебесної у Гренландії нерідко викликає не тільки невдоволення і навіть опір місцевого населення через загрозу традиційному украду життя, зокрема проти китайських екологічно шкідливих проєктів, але також сильне занепокоєння данського уряду через посилення гренландської фінансової незалежності, а з нею – і політичної, завдяки китайським вливанням у видобувний, туристичний та транспортно-логістичний сектори. Так, у 2016 р. негативну реакцію північноєвропейської держави, як і США, викликав намір офіційного Пекіна придбати покинуту американську військово-морську базу Канглінггуйт (раніше Грьоннедал) на півдні острова, на території якої знаходиться порт, здатний обслуговувати як надводні, так і підводні човни [1]. Королівство Данія, яке відповідає за оборону й зовнішню політику Калаалліт Нунаат, сприйняло дану ініціативу як загрозу національній безпеці.

У сучасний час офіційний Копенгаген додатково виступає проти участі китайських компаній у будівництві трьох аеропортів в населених пунктах Нуук, Ілуліссат та Какортук і наземної супутникової станції на території острова, яка може бути використана у військових цілях, зокрема для розширення військово-цивільного супутникового покриття Beidou (北斗) – китайської глобальної навігаційної системи – в арктичному регіоні для забезпечення власної незалежної навігації по Північному морському шляху та при потенційному китайсько-американському конфлікті, якщо США позбавлять КНР доступу до системи глобального позиціонування (GPS), а країни Європейського Союзу – до Galileo, то Китай і Росія зможуть використовувати китайську систему Beidou і російську ГЛОНАСС для керівництва військовими операціями [2]. У цьому ж контексті можемо відзначити, що сумнівно незалежні від Комуністичної партії Китаю (КПК) технологічні компанії Піднебесної, такі як Huawei та її підрозділи, зацікавлені в прокладанні підводних комунікаційних кабелів вздовж арктичних коридорів Північного Льодовитого океану, про що свідчить китайсько-фінський проєкт «Arctic Connect»

(北极连接) та активізація процесу переговорів щодо розширення телекомунікаційної мережі з Гренландією в рамках «Цифрового Шовкового Шляху» (数字丝绸之路, Digital Silk Way), зокрема в контексті 5G. На практиці за умови успіху материковий Китай не тільки здобуде доступ до Трансатлантичного підводного кабелю в північній частині Атлантичного океану, але й відкриє нові можливості для розвідки в Арктиці та захисту передачі даних.

Не останню роль у стримуванні політико-економічного зближення відіграють дипломатичні конфлікти. Основним каменем спотикання виступають, як правило, питання, пов'язані із захистом демократії в КНР та вирішенням територіальних суперечок, що в підсумку зумовлює застосування «hard power» державами одне проти одної. Так, у 2009 р. після планової зустрічі прем'єр-міністра Данії Ларса Люкке Расмуссена та міністра закордонних справ Пера Стіга Моллера з Далай-ламою, про що було заздалегідь проінформоване китайське посольство, КНР відповіла засобами зовнішнього тиску – тимчасово заморозила політичні контакти та припинила ряд бізнес-угод, у тому числі в контексті Арктики, і візити торгових делегацій [3, с. 10–11]. Врегулювати суперечку і повернутися до статус-кво вдалося тільки тоді, коли уряд Королівства Данія публічно заявив про підтримку територіальної цілісності Китаю. Зазначимо, що в північній країні концентрується активна тибетська меншина, яка відстоює незалежність Тибету шляхом створення неурядових організацій і громад, популяризації народної ідентичності та проведення протестів проти візитів китайських посадовців (Tibet flag case), що нерідко викликає напруження в китайсько-данських двосторонніх відносинах.

Схожа ситуація розгорталася і в контексті Китайської Республіки. У 2021 р. данський міністр закордонних справ зустрівся з президенткою Тайваню Цай Інвень, після чого КНР загальмувала створення нової Китайсько-данської спільної робочої програми (China-Denmark Joint Work Programme), яка так і не була розроблена до сьогодні. Даний крок Піднебесної слід трактувати більш широко, адже показова реакція китайського істеблішменту на зустріч була спрямована на демонстрацію невдоволення підтримкою Данією будь-яких контактів із офіційним Тайбеєм, зокрема у сфері торгівлі (на Тайвані діє ще з 1983 р. Trade Council of Denmark), «зеленої» енергетики (данські енергетичні гіганти Ørsted A/S та Vestas володіють приблизно половиною

всіх акцій зростаючого ринку вітроенергетики Тайваню і сприяють «зеленій» трансформації острова) та військово-промислового комплексу [4].

Звичайно, виникає і багато інших політичних нюансів, наприклад, відкрите засудження офіційним Копенгагеном, у тому числі теперішньою правлячою партією Гренландії, скандального Закону про національну безпеку Гонконгу 2020 р., а також прихильне ставлення до гонконгських опозиціонерів-активістів, зокрема Теда Хуея, і підтримка встановлення, попри тиск материкового Китаю, видозміненої скульптури «Стовп Ганьби» (Pillar of Shame) з обличчями гонконгських протестувальників перед данським парламентом, що вшановує пам'ять жертв різанини на площі Тяньаньмень 1989 р. [5]; невдоволення Данією провокативною «грою м'язами» китайським урядом на міжнародній арені щодо спірних територіальних питань у Південно-Китайському та Східно-Китайському морях; публікація у 2020 р. данською щоденною газетою Jyllands-Posten карикатури на китайський прапор, де, замість п'яти традиційних жовтих зірок, були зображені вірусні фігурки, що було негативно сприйнято китайськими чиновниками як образа гідності китайського народу і посилення на неспроможність потенційної наддержави врегулювати проблему епідемії Covid-19, що на той момент перебувала в зародковій стадії [6]; відстоювання прав уйгурської меншини, яка зазнає утисків в історичному ареалі проживання – Сіньцзян-Уйгурському автономному районі, що проявляється через дипломатичний бойкот зимових Олімпійських ігор 2022 в Пекіні та обмін взаємними санкціями, зокрема у 2021 р., коли Королівство Данія разом з іншими країнами-членами ЄС ввела санкції проти китайських високопосадовців, причетних до жорстких порушень прав уйгурів, а КНР вжив каральних заходів проти європейських фізичних і юридичних осіб, націлившись і на данський Фонд «Альянс демократій» [7].

У глобальному вимірі американський чинник стає вирішальним щодо можливостей КНР посилити арктичні позиції завдяки співпраці з Данією як арктичною державою. Сполучені Штати розглядають Королівство Данія як одного з основних союзників в Арктиці, а данський острів Гренландія – як ключовий форпост у регіоні, тому будь-яке проникнення КПК сприймається як виклик національній безпеці. Підтвердженням служить не тільки блокування Білим домом пекінської ініціативи

з будівництва аеропортів і спроби придбання колишньої військової бази, але і, як контр-заходи, подальше відкриття американського консульства в столиці Калаалліт Нунаат – Нуук, початок функціонування спеціального інвестиційного фонду для Гренландії з капіталом понад 12 млн дол., ініціатива колишнього президента США Дональда Трампа придбати цей острів та посилення американсько-китайської конкуренції за доступ до гренландських покладів корисних копалин, зокрема кейс Citronen Zinc-Lead Project та «рідкоземельні баталії» [8, с. 17, 20]. США й Данія є членами НАТО й Арктичної ради, і, що найголовніше, співпрацюють в полярній зоні у військовому секторі ще з часів Другої світової війни. Так, у 1941 р. було укладено американо-датську угоду, на підставі якої офіційний Вашингтон отримав право створювати і використовувати в оперативній діяльності сухопутні, морські та повітряні бази, радіостанції та метеостанції в Гренландії з метою запобігти перетворенню острова в плацдарм для німецької агресії проти США. Пізніше угода була розширена, коли уряди двох країн домовилися перетворити колишню американську авіабазу Туле (теперішня космічна база Пітуффік) на постійний центр базування військово-повітряних сил (ВПС) Сполучених Штатів Америки для стримування СРСР і забезпечення безпеки Крайньої Півночі. Сьогодні союзники проводять щорічні арктичні навчання Trident Juncture, Arctic Challenge і Cold Response, а також розглядають перспективи зближення в аерокосмічній сфері в рамках системи Командування повітряно-космічної оборони Північної Америки (North American Aerospace Defense Command, NORAD) для удосконалення навігації і розвідки на Крайній Півночі. Зважаючи на зміст останніх стратегічних американських документів щодо Арктики, офіційний Вашингтон позиціонує Крайню Північ як «американську батьківщину» (American homeland) і визначає безпеку як основоположний стовп національної політики, а отже, за будь-яку ціну стримуватиме загрози національній території і полярним союзникам, у першу чергу, з боку КНР і Росії, які з високою ймовірністю будуть вдаватися до військового супроводу арктичного торговельного флоту і, не виключено, навіть створення північних приватних військових/охоронних компаній, як-от оголошення російською арктичною нафтовою компанією «Gazprom Neft» про організацію однієї з таких на початку 2023 року [9].

Парадоксально, але саме фактор США потенційно може відкрити новий напрямок китайсько-гренландської співпраці – ліквідація хімічних і ядерних відходів. Справа в тому, що в 1958–1966 рр. американське керівництво намагалося розмістити мережу ракетних пускових установок на території Гренландії. Цей проект отримав назву «Крижаний черв'як» (Iceworm) і тримався в секреті навіть від уряду Данії [10]. За задумом американського командування, у крижаному щиті острова планувалося провести систему тунелів довжиною 4 тис. кілометрів і розгорнути в ній близько 600 ядерних ракет, які в разі війни могли б досягти території СРСР. Для цього на північному заході Гренландії було створено секретну арктичну військову науково-дослідницьку базу Camp Century. Відповідно до плану місце розташування ракет мало періодично змінюватися, що ускладнювало б можливість їх знищення. Однак стратегічна ініціатива зазнала невдачі, коли стало зрозуміло, що льодовики переміщуються інтенсивніше, ніж очікувалося, знищуючи побудовану раніше військову інфраструктуру. У підсумку проект «Крижаний черв'як» у 1966 р. був закритий, військова база виведена з експлуатації, а її радіоактивні відходи залишилися в льодовику, оскільки передбачалося, що вони будуть навечно поховані під шаром снігу. Щоправда, нещодавні дослідження показали, що частина гренландського крижаного щита може почати танути до 2090 р., і тоді біологічні, хімічні і радіоактивні відходи потраплять у навколишнє середовище [11]. Більше того, ядерна авіакатастрофа над базою Туле 1968 р., яка стала надбанням гласності тільки в 1990-х роках і викликала політичний скандал «Тулегейт», ще більше погіршила екологічну ситуацію, викликавши радіаційне забруднення місцевості.

У майбутньому історично прихована проблема може стати джерелом напруженості між США, Гренландією і Данією, але економічним шансом для китайської сторони, яка має чималий досвід з очищення зараженої території: у часи японської імперіалістичної окупації всупереч міжнародному праву на території Китаю була застосована хімічна зброя, залишки якої сьогодні становлять серйозну загрозу безпеці китайського народу та екології загалом, тому для ліквідації наслідків задіяні найкращі спеціалісти і матеріально-технічна база. Крім того, після японської трагедії на АЕС «Фукусіма-1» КНР, Японія і Республіка Корея домовилися посилити

співпрацю «мирного атому», обмінюватись інформацією про можливі ризики великих катастроф та докласти зусиль для мінімізації їх наслідків, проводити спільні навчання та підготовку спеціалістів, забезпечувати ефективну координацію у веденні рятувальних робіт та захисту населення в районах лиха. Піднебесна також отримує вигоду від зазначеного формату кооперації: офіційний Пекін, який проводить медіа-кампанію з позиціонування себе як «благодійника світу», що слідує виключно стратегії «мирного піднесення» та захищає країни, що розвиваються від американо-європейського неокolonіалізму, не зможе не скористатися можливістю здобути важливу іміджеву перемогу в Арктиці.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що виклики, з якими стикаються Китай і Данія в Арктиці, являють собою мікросвіт

ширших трансформацій, що відбуваються в цьому екологічно чутливому і геоекономічно важливому регіоні. Для КНР Заполяр'я є привабливою перспективою для розширення морських торговельних шляхів і розвідки ресурсів. Водночас територіальні претензії Королівства Данія в регіоні, тісні дансько-американські зв'язки та активна участь північно-європейської держави в арктичних справах додають складності у збереженні стабільності полярної динаміки. Те, як сторони долатимуть проблеми, не лише формуватиме їхні власні інтереси, але й відіграватиме значну роль у майбутньому Арктики та впливатиме на глобальний резонанс в цілому. Співпраця, сталі практики, повага до довкілля і корінних народів мають стати дороговказом для подальшого руху вперед і ефективного використання арктичного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Thompson-Jones M. Why america should lose sleep over Greenland (think China). *The National Interest*. URL: <https://nationalinterest.org/feature/why-america-should-lose-sleep-over-greenland-think-china-25447> (date of access: 01.11.2023).
2. Bennett M. M., Eiterjord T. Remote control? Chinese infrastructure in and above the Arctic global commons. *The Geographical Journal*. DOI: <https://doi.org/10.1111/geoj.12503> (date of access: 02.11.2023).
3. Brødsgaard K. E. Chinese-Danish relations: the collapse of a special relationship. *Copenhagen Discussion Papers*. 2010. No. 2010-36. P. 1–19 (date of access: 29.10.2023).
4. Rasmussen J. Denmark and Taiwan – edging closer? *Institute for Security and Development Policy*. URL: <https://isdip.eu/denmark-and-taiwan-edging-closer/> (date of access: 15.11.2023).
5. Creery J. Denmark defends Hong Kong protester 'Pillar of Shame' statue following Chinese pressure. *Hong Kong Free Press*. URL: <https://hongkongfp.com/2020/02/11/denmark-defends-hong-kong-protester-pillar-shame-statue-following-chinese-pressure/> (date of access: 05.10.2023).
6. Oelze S. Danish coronavirus cartoon unfurls controversy in China. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/en/china-angry-over-coronavirus-cartoon-in-danish-newspaper/a-52196383> (date of access: 22.11.2023).
7. EU agrees first sanctions on China in more than 30 years. *Euronews*. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2021/03/22/eu-foreign-ministers-to-discuss-sanctions-on-china-and-myanmar> (date of access: 10.11.2023).
8. Kykyna A., Zayats O. China's resource diplomacy in the Arctic: implications for Greenland. *Black Sea Economic Studies*. 2023. No. 82. P. 15–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.82-2> (date of access: 28.11.2023).
9. Nilsen T. Arctic oil-driller Gazprom Neft creates its own private military company. *The Independent Barents Observer*. URL: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2023/02/arctic-oil-driller-gazprom-neft-creates-its-own-private-military-company> (date of access: 28.11.2023).
10. Ward C. Project Iceworm: the Pentagon's secret base under the Greenland ice. *SlashGear*. URL: <https://www.slashgear.com/1402972/project-iceworm-cold-war-pentagon-secret-greenland-base/> (date of access: 14.10.2023).
11. Henley J. Greenland's receding icecap to expose top-secret US nuclear project. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/27/receding-icecap-top-secret-us-nuclear-project-greenland-century-project-iceworm> (date of access: 12.11.2023).

REFERENCES:

1. Thompson-Jones M. (2018) Why america should lose sleep over Greenland (think China). *The National Interest*. Available at: <https://nationalinterest.org/feature/why-america-should-lose-sleep-over-greenland-think-china-25447> (accessed November 1, 2023).

2. Bennett M. M., Eiterjord T. (2022) Remote control? Chinese infrastructure in and above the Arctic global commons. *The Geographical Journal*. Available at: <https://doi.org/10.1111/geoj.12503> (accessed November 2, 2023).
3. Brødsgaard K. E. (2010) Chinese-Danish relations: the collapse of a special relationship. *Copenhagen Discussion Papers*, no. 2010-36, pp. 1–19 (accessed October 29, 2023).
4. Rasmussen J. (2023) Denmark and Taiwan – edging closer? *Institute for Security and Development Policy*. Available at: <https://isdsp.eu/denmark-and-taiwan-edging-closer/> (accessed November 15, 2023).
5. Creery J. (2020) Denmark defends Hong Kong protester 'Pillar of Shame' statue following Chinese pressure. *Hong Kong Free Press*. Available at: <https://hongkongfp.com/2020/02/11/denmark-defends-hong-kong-protester-pillar-shame-statue-following-chinese-pressure/> (accessed October 5, 2023).
6. Oelze S. (2020) Danish coronavirus cartoon unfurls controversy in China. *Deutsche Welle*. Available at: <https://www.dw.com/en/china-angry-over-coronavirus-cartoon-in-danish-newspaper/a-52196383> (accessed November 22, 2023).
7. EU agrees first sanctions on China in more than 30 years (2021) *Euronews*. Available at: <https://www.euronews.com/my-europe/2021/03/22/eu-foreign-ministers-to-discuss-sanctions-on-china-and-myanmar> (accessed November 10, 2023).
8. Kykyna A., Zayats O. (2023) China's resource diplomacy in the Arctic: implications for Greenland. *Black Sea Economic Studies*, no. 82, pp. 15–21. Available at: <https://doi.org/10.32782/bses.82-2> (accessed November 28, 2023).
9. Nilsen T. (2023) Arctic oil-driller Gazprom Neft creates its own private military company. *The Independent Barents Observer*. Available at: <https://thebarentsobserver.com/en/security/2023/02/arctic-oil-driller-gazprom-neft-creates-its-own-private-military-company> (accessed November 28, 2023).
10. Ward C. (2023) Project Iceworm: the Pentagon's secret base under the Greenland ice. *SlashGear*. Available at: <https://www.slashgear.com/1402972/project-iceworm-cold-war-pentagon-secret-greenland-base/> (accessed October 14, 2023).
11. Henley J. (2016) Greenland's receding icecap to expose top-secret US nuclear project. *The Guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/27/receding-icecap-top-secret-us-nuclear-project-greenland-camp-century-project-iceworm> (accessed November 12, 2023).